

ОБҐРУНТУВАННЯ ТА ПОБУДОВА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

У статті розглядаються теоретичні основи фінансово-економічного механізму державних закупівель. Автором обґрунтована побудова даного механізму, визначено його основні складові та взаємозв'язок між ними. Фінансово-економічний механізм виконує функції регулювання, забезпечення та контролю за ефективним використанням державних коштів.

Ключові слова: державні закупівлі, фінанси-економічний механізм державних закупівель, фінансові важелі, державне регулювання, бюджетне забезпечення, державний фінансовий контроль.

Постановка проблеми. Найважливішим стратегічним пріоритетом державної політики були й залишаються стабілізація та підвищення рівня життя населення України. Державні закупівлі – це дієвий інструмент, який дозволяє досягти цих цілей та виконати завдання державних програм із забезпечення гідного рівня життя населення та добробуту нації в цілому.

Практичне втілення цілей та програм соціально-економічної політики України можливе через ефективне функціонування фінансово-економічного механізму державних закупівель. Отже, фінансово-економічний механізм державних закупівель має особливе значення для реалізації соціально-економічної політики держави.

Однак сутнісні аспекти фінансово-економічного механізму державних закупівель на сьогодні майже не розкриті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі досить широко використовуються поняття “фінансовий механізм” [2-10; 12], “економічний механізм” [20; 21; 29; 32], “фінансово-економічний механізм” [15; 18; 19]. Проте єдиної думки щодо трактування цих понять та взаємодії елементів будь-якого механізму немає. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що досі не було спроб комплексно дослідити фінансово-економічний механізм державних закупівель, сутність його основних складових та принципів побудови. Методологічною основою обґрунтування побудови фінансово-економічного механізму державних закупівель є дослідження фінансового механізму, економічного механізму, фінансово-економічного механізму.

Метою статті є обґрунтування побудови фінансово-економічного механізму державних закупівель, його сутності, принципів та взаємодії структурних елементів.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж виділяти найбільш проблемні і нерозроблені аспекти побудови фінансово-економічного механізму державних закупівель проведемо дослідження сутності фінансово-економічного механізму як окремих цілісних базових понять, тобто понять “фінансовий механізм”, “економічний механізм”, “фінансово-економічний механізм”.

В економічній літературі поняття “фінансовий механізм” застосовується досить часто. Проте єдиної думки щодо його визначення та складових не існує. Узагальнимо основні дефініції та складові категорії “фінансовий механізм” на макро- та мікрорівнях (табл. 1).

**Основні визначення поняття “фінансовий механізм”
на мікро- та макрорівнях**

Автор	Визначення
Економічна енциклопедія [8]	Фінансовий механізм – <i>комплекс</i> спеціально розроблених і законодавчо закріплених форм і методів створення та використання фінансових ресурсів для забезпечення економічного розвитку і соціальних потреб громадян
Опарін В.М. [25]	Фінансовий механізм – <i>сукупність</i> фінансових методів і форм, інструментів та важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільств
Романенко О.Р., Огородник С.Я., Зязюн М.С., Славкова А.А. [33]	Фінансовий механізм – <i>сукупність</i> фінансових методів і форм, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства
Базилевич В.Д. і Баластрик Л.О. [4]	Фінансовий механізм – це <i>сукупність</i> економіко-організаційних та правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави у процесі створення й використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення
Аранчій В.І. [2]	Фінансовий механізм підприємства – це <i>сукупність</i> форм і методів формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення фінансової дальності підприємства
Грідчина М. В., Захожа В. Б., Осипчук Л.Л. [31]	Фінансовий механізм – це <i>сукупність</i> видів, форм і методів організації фінансових відносин
Заяц Н.Е., Фисенко М.К., Бондар Т.Е. [29]	Фінансовий механізм – це <i>сукупність</i> методів та форм, інструментів і важелів впливу на економічний і соціальний розвиток суспільства в процесі здійснення розподільчих і перерозподільчих фінансових відносин
Москаленко В.П., Шипунова О.В. [19]	Фінансово-економічний механізм підприємства – найважливіша складова господарського механізму, що відображає <i>сукупність</i> фінансових і економічних методів, способів, форм, інструментів і важелів, за допомогою яких здійснюється регулювання фінансово-економічних процесів й відносин з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності підприємства
Кірейцев Г.Г. [10]	Фінансовий механізм – це <i>сукупність</i> методів реалізації економічних інтересів шляхом фінансового впливу на соціально-економічний розвиток підприємства. Складовими фінансового механізму є фінансове забезпечення, фінансове регулювання; система фінансових індикаторів і фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив
Райзберг Б.А., Лозовський Л., Стародубцева О.Б. [26]	Фінансовий механізм – це складова частина господарського механізму, <i>сукупність</i> фінансових стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відносин. Він включає передусім ціни, податки, мита, пільги, штрафи, санкції, дотації, субсидії, банківський кредитний і депозитний проценти, облікову ставку, тарифи

Автор	Визначення
Нікольський П.С. [22]	Фінансовий механізм – це <i>сукупність</i> форм, методів і важелів планового управління фінансовими відносинами, які пов'язані з плануванням фінансів, утворенням, розподілом і використанням грошових доходів, нагромадженням фондів, із системою фінансування видатків
Василик О.Д., Павлюк К.В. [7]	Фінансовий механізм – це <i>сукупність</i> форм і методів створення і використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення
Ковалюк О.М. [11, 12]	Фінансовий механізм – це <i>система</i> фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовують у фінансовій діяльності держави і підприємств за відповідного нормативного, правового та інформаційного їх забезпечення, а також за відповідної фінансової політики на мікро- і макрорівні
Артус М.М. [3]	Фінансовий механізм як <i>система</i> доцільно спрямованих заходів впливу на процес відтворення у формі методів, інструментів і важелів у межах нормативно-правового забезпечення з метою соціально-економічного розвитку суспільства – це цілісність, властивості якої виявляються лише за спільної взаємодії її елементів
Сенчагов В.К. [27]	Фінансово-кредитний механізм є взаємопов'язаною <i>системою</i> методів фінансово-кредитного планування, фінансово-кредитних важелів і форм організації управління фінансами і кредитом
Шеремет А.Д., Сайфулін Р.С. [36]	Фінансовий механізм – це <i>система</i> управління фінансовими відносинами підприємства через фінансові важелі за допомогою фінансових методів
Колчина Н.В. [14]	Фінансовий механізм – це <i>система</i> управління фінансами підприємства з метою досягнення максимального прибутку
Кириленко О.П. [9]	Фінансовий механізм – це <i>система</i> фінансових важелів впливу на організацію, планування і стимулювання використання фінансових ресурсів
Поддєрьогін А.М., Буряк Л.Д., Нам Г.Г. [34]	Фінансовий механізм – це <i>система</i> управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і фондів грошових засобів з метою оптимізації їх впливу на кінцеві результати виробництва
Балабанов І.Т. [5]	Фінансовий механізм – це <i>система</i> дії фінансових важелів, яка виражається в організації, плануванні й стимулюванні фінансових ресурсів

Отже, єдиного підходу до трактування змісту дефініції “фінансовий механізм” та його структури серед вчених немає. Одна група вчених визначає фінансовий механізм як сукупність фінансових стимулів, важелів, інструментів, форм і способів регулювання економічних процесів і відносин, а інша розглядає його як систему фінансових методів, способів, інструментів і важелів.

Протиріччя між думкою можуть виникати через мовні особливості вживання слова “механізм”:

- 1) пристрій, що передає або перетворює рух;
- 2) внутрішня будова, система чого-небудь;

3) сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та ін. (у тому числі економічне) явище [23].

На нашу думку, доцільним є також розгляд понять “система” і “сукупність”. Система – певний порядок в розташуванні і зв’язку частин чого-небудь, в діях; форма організації чого-небудь; щось ціле, що представляє єдність закономірно розташованих і взаємопов’язаних між собою частин. Сукупність – поєднання, з’єднання чого-небудь, загальний підсумок [24].

Отже, поняття система більш точно окреслює зміст фінансового та фінансово-економічного механізму. Автор вважає, що основу фінансового механізму складають закономірно розташовані та взаємопов’язані між собою його елементи, а не механічна їх сукупність, яка являє собою тільки статичну єдність.

Враховуючи, що фінансовий механізм показує за допомогою чого можна здійснити фінансовий вплив і як це зробити, у його складі доцільно виділяти фінансові методи, інструменти та важелі, елементи забезпечення. Узагальнення підходів вчених до визначення фінансового механізму дозволило нам визначити структуру побудови фінансового механізму (рис. 2).

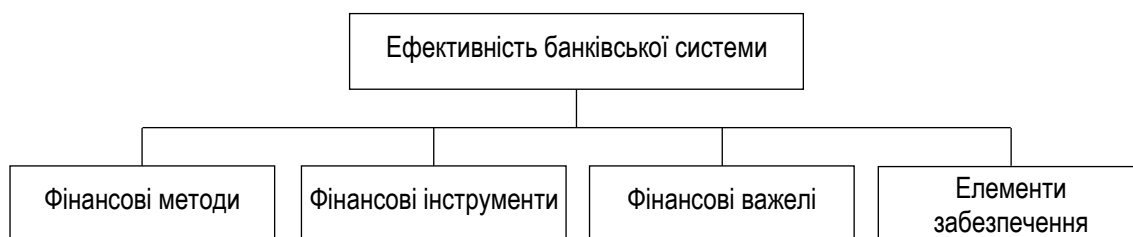

Рис 2. Структура побудови фінансового механізму

Розглянемо сутність категорії “економічний механізм”. Слід зазначити, що цій категорії приділялося менше уваги, ніж категорії “фінансовий механізм”. Економічним механізмом вважається сукупність організаційних структур і конкретних форм та методів управління, а також правових норм, за допомогою яких реалізуються економічні закони, здійснюється процес відтворення [26]. О.В. Козлова визначає категорію “економічний механізм”, “як цілісну систему у вигляді двох взаємопов’язаних підсистем – функціональної і системи забезпечення. До складу функціональної системи входить планування, стимулювання...” [28].

Проте існують й інші погляди на сутність економічного механізму, який визначається як теоретична база, що визначає властивості, загальні для різних явищ, форм, засобів чи методів, як і приховані принципи руху, зв’язки і внутрішні залежності [31]. На нашу думку, заслуговує на увагу визначення економічного механізму, надане Т.Л. Мостенською, яке найбільш точно характеризує сутність фінансово-економічного механізму ринку конкурентоспроможних державних закупівель. Вона визначає, що “економічний механізм – це механізм поєднання дії державного регулювання та ринкового механізму саморегуляції з метою досягнення поставлених цілей; це механізм реалізації економічної політики держави, який за допомогою використання державних

важелів регулювання спрямовує дію ринкових законів у необхідному для держави напрямі” [20; 21].

Отже, вивчення різних підходів до визначення економічного механізму дозволяє нам зробити висновок про те, що економічний механізм це також система економічних методів, способів, інструментів, важелів впливу на економічні відносини і процеси, а також зв’язків між його складовими.

З метою ефективного управління державними закупівлями в умовах ринку та конкуренції фінансовий і економічні механізми слід об’єднати в єдиний фінансово-економічний механізм. Зауважимо, що в результаті поєднання фінансового та економічного механізмів відбувається об’єднання та переплетення їх елементів, функцій, принципів і зв’язків.

Отже, проведений аналіз існуючої теоретичної бази, специфіки державних закупівель і узагальнення понятійного апарату фінансового та економічного механізму дозволяє сформулювати визначення фінансово-економічного механізму державних закупівель.

Фінансово-економічний механізм державних закупівель (ФЕМ) – це система фінансових і економічних методів, інструментів та важелів, за допомогою яких здійснюється ефективно використання державних фінансових ресурсів на засадах конкуренції з метою забезпечення інтересів усіх суб’єктів державних закупівель.

Базуючись на цьому визначенні, можна запропонувати структурну схему побудови ФЕМ державних закупівель (рис. 3).

Фінансово-економічний механізм державних закупівель відіграє особливе значення в реалізації фінансової, зокрема бюджетної політики держави. Основою фінансово-економічного механізму державних закупівель є бюджетна політика. Бюджетна політика – це важлива і невід’ємна частина фінансової політики, її ядро, що дозволяє реалізувати економічну і соціальну політику держави. Науково обґрунтована концепція бюджетної політики в поєднанні із основними напрямками бюджетних відносин та шляхами їх реалізації дозволяє об’єднати властивості бюджету як економічної категорії із напрямками використання державних коштів в інтересах громадян, суспільства і держави, тобто задовольнити потреби усіх суб’єктів ФЕМ державних закупівель. Бюджетна політика складається з бюджетної стратегії і бюджетної тактики, тобто із заходів, розрахованих на перспективу і заходів зорієнтованих на конкретний фінансовий період. При цьому заходи тактичного характеру не повинні виходити за рамки бюджетної стратегії. Саме вони визначають розміри і перспективи використання державних коштів з метою вирішення ключових економічних і соціальних завдань. Щодо місця і ролі фінансово-економічного механізму державних закупівель, то він повинен забезпечувати регулювання використання державних коштів в умовах конкуренції для виконання головних завдань бюджетної політики.

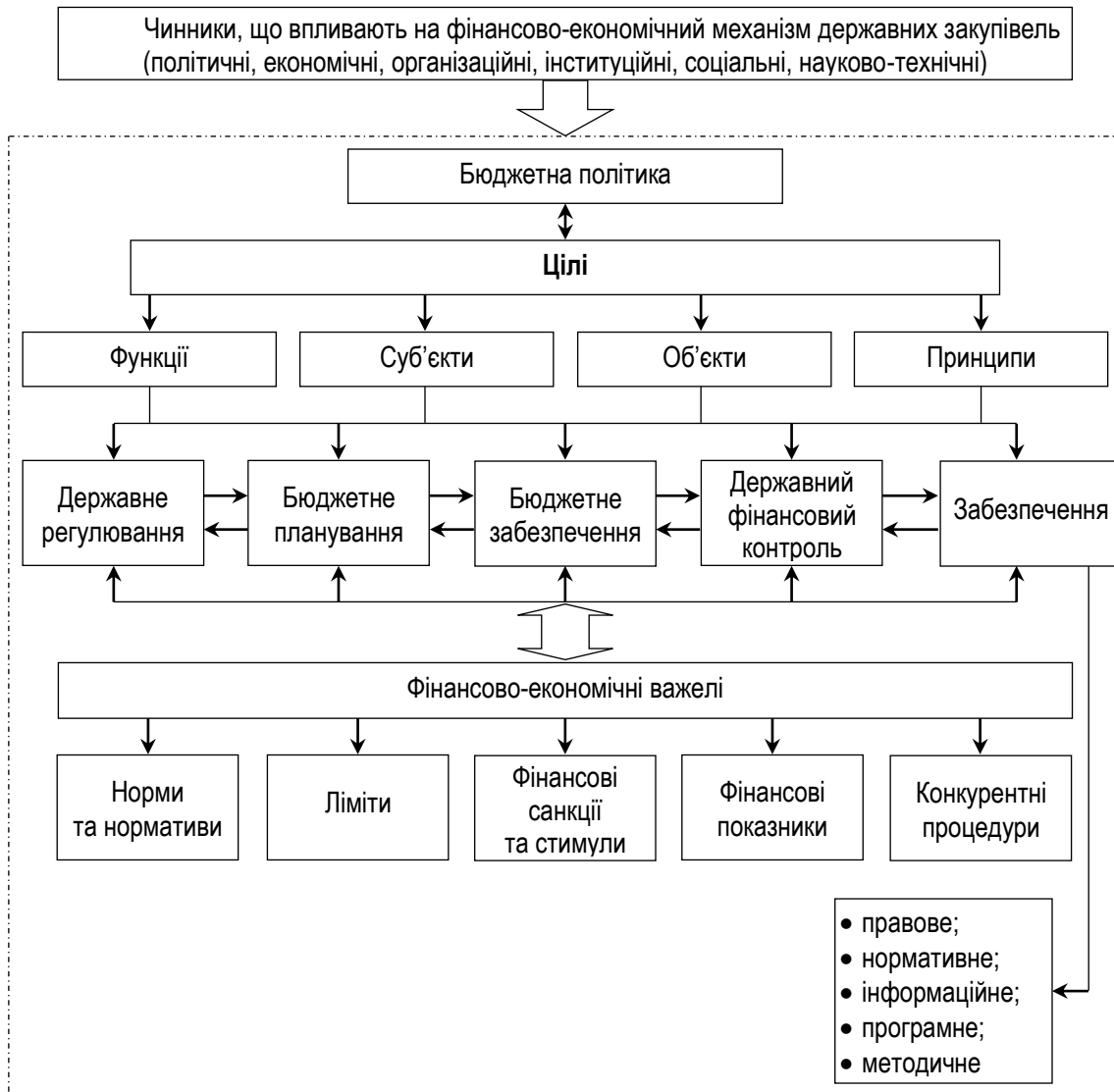

Рис 3. Структурна схема побудови фінансово-економічного механізму державних закупівель

Вихідним елементом ФЕМ державних закупівель є його цілі. В економічній літературі існують різні точки зору щодо цілей державних закупівель. Так, В.М. Колотій зазначає, що основною метою державних закупівель “... є забезпечення заданого результату (придбання необхідної кількості матеріальних ресурсів установленої якості) з найменшими витратами” [13]. На нашу думку, більш точно визначення мети дає Н.Б. Ткаченко: “Метою здійснення державних закупівель є ефективно забезпечення потреб розпорядників державних коштів у якісних товарах, роботах і послугах, які необхідні для повноцінної реалізації розвитку та економічного зростання держави [30]”.

Безумовно, стратегічною метою державних закупівель є збільшення їх ефективності, тобто максимізація результату цього процесу з найменшими витратами. Однак, на нашу думку, таке визначення мети є неповним і неточним, тому що державні закупівлі виконують набагато ширші функції. Врахову-

ючи це, стратегічну мету можна розподілити на рівні. Перший рівень повинен забезпечити економію, ефективність, попередження корупції. Другий рівень повинен сприяти:

- підвищенню рівня об'єктивності і відкритості процедур державних закупівель;
- розвитку конкуренції на основі застосування конкурентних процедур;
- забезпеченню державних потреб у якісних товарах, роботах і послугах;
- встановленню відповідальності замовника і постачальника на підставі постійного фінансового контролю.

На практиці виділяють такі пріоритетні напрямки забезпечення першочергових державних потреб:

- забезпечення потреб соціального розвитку країни, високого життєвого рівня населення, екологічної безпеки;
- забезпечення виконання державного замовлення та цільових державних програм;
- реалізація проектів, які фінансуються міжнародними фінансовими організаціями;
- формування державних резервів і запасів;
- задоволення потреб оборони країни і підтримання необхідного рівня обороноздатності.

ФЕМ державних закупівель – це цілісна багаторівнева система, елементами якої є:

- суб'єкти – суспільство, державні організації та установи, розпорядники державних коштів, учасники-постачальники;
- об'єкти – державні кошти, товари, роботи та послуги;
- процеси – закупівля продукції, товарів, робіт і послуг на основі законодавчо закріплених процедур;
- функції – певні види діяльності, що необхідні для управління державними закупівлями в умовах конкурентного середовища;
- принципи, які визначають особливість побудови фінансово-економічного механізму [1].

Основними суб'єктами ФЕМ державних закупівель є замовник і постачальник. При здійсненні державних закупівель державні кошти і замовники відокремлені. Особливість державних закупівель в тому, що замовником виступає держава в особі державних організацій та установ, представниками яких є посадові особи. Однак при здійсненні закупівель за державні кошти у такої особи може виникнути зацікавленість у потенційним постачальником, що призводить до корупції. Тому необхідно, щоб держава регулювала ринок державних закупівель.

Важливим елементом ФЕМ державних закупівель є визначення їх функцій. До базових функцій фінансово-економічного механізму можна віднести: регулюючу.

Ця функція реалізується шляхом регулювання формування і виконання Державного та місцевого бюджетів.

Бюджетний кодекс зобов'язує розпорядників державних коштів здійснювати платежі з бюджету лише при наявності бюджетного призначення, що має кількісні та часові обмеження на бюджетний рік. Крім того, реалізація основних регулюючих функції державних закупівель визначає вплив на економіку, зокрема [30]:

- забезпечення матеріального наповнення заходів, спрямованих на вирішення загальнодержавних, міжгалузевих проблем та соціальних питань;
- регулювання кон'юнктури ринку як вагомого покупця продукції;
- створення нових робочих місць, що впливає на інші галузі народного господарства і стимулює їх розвиток;
- матеріальне забезпечення функціонування державних структур;
- економічну. Державні закупівлі є складовою економічної реформи та програми розвитку держави. Економічна реформа спрямована на зменшення державних видатків різними механізмами [30], у тому числі шляхом досягнення ефективності державних закупівель за рахунок економії державних коштів, що виникає у результаті конкуренції;
- контрольну. Дана функція забезпечує дотримання законодавства у сфері державних закупівель, раціональне та ефективне використання державних коштів та зміцнення фінансової дисципліни, оперативне реагування на виникнення або загрозу виникнення фактів неефективного та неекономічного використання державних коштів і фінансових порушень;
- соціальну. Державні закупівлі забезпечують підтримання життєвого рівня населення, стимулювання соціальної підтримки його;
- політичну. Реалізація цієї функції дозволяє забезпечити політичну стабільність, підвищення рейтингу конкурентоспроможності держави та зменшення корупції.

Кожний елемент ФЕМ державних закупівель є складовою частиною цілого. Вони взаємопов'язані і взаємозалежні. Внутрішня злагодженість основних елементів механізму – найважливіша умова його функціонування. Для цього ФЕМ державних закупівель повинен базуватися на чітко визначених принципах.

Загальноприйняті принципи державних закупівель чітко визначені міжнародними нормативними документами, зокрема:

- ефективність – умова, за якої досягають максимального результату при проведенні конкурсних закупівель з максимальною економічною вигодою для замовника;
- відкрита конкуренція. Відкрита конкуренція є дієвим інструментом, який дозволяє досягти найбільшої ефективності державних закупівель. Цей принцип забезпечує посилення конкуренції шляхом залучення максимальної кількості потенційних постачальників. Однак наявність значної кількості учасників – це тільки необхідна умова забезпечення конкуренції і проведення конкурентних закупівель. Для реалізації цього принципу слід сформулювати конкурентне середовище, яке дозволить на засадах рівноправності і справедливості брати участь у торгах;

- справедливість. Цей принцип полягає у забезпеченні рівних можливостей всім учасників державних закупівель. Він передбачає, що механізм реалізації державних закупівель однаковий для всіх учасників;
- транспарентність. Цей принцип передбачає забезпечення доступності інформації про закупівлі для всіх потенційних учасників і суспільства;
- підзвітність і дотримання процедур державних закупівель. Це проявляється у суворому дотриманні порядку проведення державних закупівель;
- економічність. Це означає, що процедури конкурсних торгів повинні здійснюватися з мінімальними витратами. Проте мінімізація витрат не повинна впливати на кінцевий результат торгів – ефективність.

Формування теоретичних основ фінансово-економічного механізму конкурентоспроможних державних закупівель потребує обґрунтування методів, інструментів і важелів, які забезпечують реалізацію його цілей і виконання функцій та принципів. На сьогоднішній день найбільш повно розглянуті фінансові методи, інструменти та важелі фінансового механізму економіки. Однак даним категоріям фінансово-економічного механізму державних закупівель науковці не приділяли значної уваги.

Фінансові методи, інструменти та важелі, а також їх дія досить широко висвітлюються в економічній літературі, зокрема у працях М.М. Артуса, І.Т. Балабанова, О.М. Ковалюк, М.І. Крупки, С.В. Львовчкіна, В.П. Москаленка, В.М. Опаріна, А.М. Поддєрьогіна, В.К. Сенчагова, А.Д. Шеремета та багатьох інших [3; 5; 11; 12; 15; 16; 19; 25; 27; 34; 36].

Методи фінансового механізму виступають як засоби впливу економічних відносин на суспільне виробництво. До них належать такі елементи, як фінансове прогнозування і планування, фінансування, ціноутворення, оподаткування, інвестування, страхування, стимулювання, кредитування.

На нашу думку, більш прийнятним є фінансові методи, які визначив О.М. Ковалюк та ін. Серед них – фінансове регулювання, фінансове планування, облік, аналіз і контроль [11; 12].

Фінансово-економічні методи державних закупівель можна визначити як способи дії фінансово-економічних відносин на процеси державних закупівель у двох напрямках: управління рухом державних коштів та забезпечення ринкових конкурентоспроможних відносин. Основними фінансово-економічними методами є державне регулювання, державне планування, державне фінансування, державний фінансовий контроль. Крім того, фінансові методи дозволяють визначити способи і форми дії на об'єкти і процеси державних закупівель. При цьому вони впливають на управління рухом державних коштів в умовах ринкових відносин, конкуренції і пов'язані з порівнянням витрат і ресурсів, стимулюванням і відповідальністю за ефективне і економне використання державних грошових коштів.

Як зазначалося, основою фінансово-економічного механізму державних закупівель є ринкові відносини, тому що тільки така форма відносин дозволить реалізувати інтереси держави, представлені в особі замовників, постачальників і суспільства. Тільки регулювання дозволяє досягти необхідного

рівня упорядкування і стабільності ФЕМ державних закупівель, який функціонує в умовах ринку. Державні закупівлі – це один із інструментів регулювання ринкової економіки. Державне регулювання повинно звільнити ринок державних закупівель від монополізму, корупції, відомчого свавілля і забезпечити ефективність та економність витрачання державних коштів на умовах конкуренції. Крім того, державне регулювання впливає на формування і виконання державного та місцевого бюджетів, тому що рахунок бюджетів різних рівнів здійснюється закупівля товарів, робіт, послуг.

З регулятивною складовою фінансово-економічного механізму пов'язане державне забезпечення, яке полягає у формуванні та наданні коштів з бюджету на безповоротних засадах у достатніх розмірах для вирішення окремих завдань бюджетної політики та їх ефективного використання.

При цьому першочергового значення набувають питання наукового підходу до планування витрачання державних коштів на придбання товарів, робіт, послуг на основі нормативів. Завдання полягає у тому, щоб державні кошти були пов'язані з кінцевою метою. Проте, на нашу думку, обсяг фінансування державою процесу державних закупівель повинен базуватися на прямій залежності від рівня задоволення суспільних потреб. При плануванні закупівель необхідно дотримуватися принципів ефективності і економності використання державних коштів.

Важливою складовою ФЕМ є державний фінансовий контроль, що дає змогу досягти виконання зазначених завдань та звузити коло потенційних проблемних питань, пов'язаних з діяльністю суб'єктів.

У загальному розумінні контроль – система спостережень і перевірки відповідності процесу функціонування управлінського об'єкта прийнятим управлінським рішенням, виявленням результатів управлінських рішень на об'єкт [17; 26]. Особливістю державного фінансового контролю як елементу фінансово-економічного механізму державних закупівель є забезпечення ефективного та економного використання державних коштів. Адекватна система державного фінансового контролю є однією із умов і важливим інструментом запобігання та боротьби з корупцією. Крім того, на основі виявлених розбіжностей планових і фактичних показників відбувається регулювання ФЕМ.

Фінансові інструменти – це засоби, що застосовуються для виконання завдань, передбачених фінансовою політикою. Вони вказують на економічний зміст окремої сукупності фінансових таких відносин, як державний бюджет, перспективне, поточне і оперативне фінансове планування, податки й збори, види цін, грошовий капітал, фінансові ресурси, стимули, санкції, форми фінансового контролю тощо. Фінансові інструменти тісно пов'язані між собою. Кожен інструмент виконує певне економічне навантаження та має об'єктивні межі застосування. Тому розширення дії одних інструментів за рахунок обмеження дії інших може негативно вплинути на функціонування фінансового механізму в цілому [3].

До фінансових інструментів належать податки, відрахування, внески, збори, кредити, дотації, субсидії тощо [15].

На нашу думку, інструментами ФЕМ державних закупівель є перспективне, поточне і оперативне планування державних закупівель, зовнішній і внутрішній державний фінансовий контроль, аудит, бюджетне фінансування, стимулювання економії бюджетних коштів, державний контракт.

Конкретними формами дії фінансового методу є фінансові важелі. Фінансові важелі діють у межах фінансового інструменту. З їх допомогою здійснюється стимулювання або обмеження певної діяльності. До них належать деякі види бюджетів і фінансових планів суб'єктів господарювання, прями й опосередковані заходи державного впливу регулювання на процес формування цін, норма сплати податку з доходів фізичних осіб, ставка податку на додану вартість, норми амортизаційних відрахувань, норми штрафних санкцій, ревізія, атестація, акредитація, ліцензування тощо. Фінансові важелі впливають із фінансового інструменту і конкретизують його функціонування у фінансовому механізмі [3].

Українські вчені В.М. Опарін, С.В. Львовчкін та інші до важелів відносять такі: стимули і санкції, норми і нормативи, умови і порядок формування доходів, нагромаджень та фондів, умови та принципи фінансування та кредитування [15; 16; 25].

Система фінансово-економічних важелів формується відповідно до системи фінансових відносин. Важелями можуть бути прибуток, цінні папери, види та ставки податків, ціна, види та ставки кредитів, форми розрахунків, фінансові стимули та санкції, страхові та лізингові платежі, амортизаційні відрахування та ін. [18].

Враховуючи специфіку ФЕМ державних закупівель до системи фінансово-економічних важелів повинні входити: норми і нормативи, ліміти, фінансові стимули та санкції, фінансові показники, конкурентні процедури державних закупівель. Особливістю фінансових важелів є те, що вони застосовуються з урахуванням економічних інтересів усіх суб'єктів фінансово-економічного механізму державних закупівель.

Нормативи характеризують рівень забезпечення коштами процедур державних закупівель, різних видів витрат державних коштів. Ліміти є обмеженням при використанні державних коштів на здійснення закупівель. Стимулювання економії бюджетних коштів можна здійснювати за допомогою будь-яких винагород та штрафних санкцій. При цьому заходи щодо стимулювання можна застосовувати як для замовників, так і постачальників. Для замовників доцільно використовувати винагороди – у вигляді премій (грошових і натуральних), а штрафні санкції у вигляді штрафів, адміністративних штрафів; для учасників-постачальників – винагороди у вигляді пільг, а економічні санкції у формі штрафів, неустойок, пені, відшкодування збитків.

Штрафні санкції – це примусові заходи зі стягнення платежів за порушення договірних зобов'язань, передбачених цивільним законодавством. Штрафи – форма матеріальної відповідальності учасників-замовників, окремих посадових осіб, учасників-постачальників за порушення встановлених норм, правил або зобов'язань. До юридичних осіб застосовують економічні

штрафи, до фізичних осіб – адміністративні. Відповідно до ЦКУ економічним штрафом є неустойка, яка обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання. Неустойкою (штрафом, пенєю) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення ним зобов'язання [35]. Пеня – це неустойка, яка обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання. Право на відшкодування збитків поширюється не лише на реально заподіяний збиток, але й залежно від ступеня вини за упущену вигоду.

Дія методів, інструментів і важелів ФЕМ державних закупівель обмежена нормативно-правовою регламентацією. Правове забезпечення функціонування фінансово-економічного механізму включає законодавчі акти, постанови, накази, інструкції та інші правові документи органів управління. Нормативне забезпечення складають інструкції, нормативи, норми, тарифні ставки. На нашу думку, як окремий елемент забезпечення ФЕМ державних закупівель доцільно виділяти методичні рекомендації щодо проведення процедур закупівель тощо. Інформаційне забезпечення полягає у наявності економічної, фінансової, комерційної та іншої інформації. До фінансової інформації належать відомості про ціни, платоспроможність постачальників. Щодо програмного забезпечення, то на сьогодні в Україні ще немає програмного забезпечення, яке б повністю відповідало вимогам до проведення електронних торгів.

Управління державними закупівлями із застосуванням ФЕМ може досягти необхідного результату – ефективності лише при умові поєднання доцільно спрямованого впливу усіх його елементів на процес реалізації державних закупівель. Для цього він повинен відповідати таким вимогам, як:

- а) налаштованість кожного елемента фінансового механізму на виконання властивого йому навантаження [3];
- б) цілеспрямована дія усіх елементів системи на реалізацію базових завдань економічних та соціальних перетворень, необхідних для забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства;
- в) спрямування дії елементів фінансового механізму, що забезпечує інтереси усіх суб'єктів фінансових відносин [3];
- г) забезпечення зворотного зв'язку всіх елементів фінансово-економічного механізму державних закупівель на всіх стадіях його реалізації;
- г) своєчасність реакції елементів фінансового механізму вищого рівня на зміни, що відбуваються під впливом елементів нижчого рівня [3].

Висновки. Реалізація ринкових засад вимагає застосування механізмів, які дозволять забезпечити ефективне використання державних коштів. Важливе місце серед цих механізмів займає фінансово-економічний механізм державних закупівель, який є складовою частиною фінансового механізму економіки країни. Крім того, фінансово-економічний механізм державних закупівель має особливе значення для реалізації соціально-економічної політики держави. Однак ступінь наукової розробленості сутності та дії ФЕМ залишаєть-

ся незначним. Враховуючи, що фінансовий механізм показує, за допомогою чого можна здійснити фінансовий вплив і як це зробити, у складі фінансового механізму доцільно виділяти фінансові методи, інструменти та важелі забезпечення. Побудова ФЕМ державних закупівель повинна здійснюватися відповідно до бюджетної політики, принципів та функцій державних закупівель.

Список літератури

1. Абдрахимов Д. Эффективность системы конкурсных закупок [Текст] / Д. Абдрахимов // Конкурсные торги. – 1999. – № 3. – С. 32-37.
2. Аранчій В. І. Фінанси підприємств [Текст] : навч. посібн. / В. І. Аранчій. – К. : Професіонал, 2004. – 304 с
3. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки [Текст] / М. М. Артус // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 55-57.
4. Базилевич В.Д. Державні фінанси [Текст] : навч. посібн. / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик ; за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Атіка, 2004. – 368 с.
5. Балабанов И.Т. Основы финансового менеджмента [Текст] : учебн. пособ. / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 477 [3] с.
6. Бречко О. Теоретичні аспекти фінансового механізму державного регулювання економіки регіону [Текст] / О. Бречко // Наука молода. – 2004. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/9Cr4HW.pdf](http://www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/9Cr4HW.pdf).
7. Василик О. Д. Державні фінанси [Текст] : підручник / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К. : НІОС, 2002. – 678 с.
8. Економічна енциклопедія [Текст] : у 3-х т. / ред. Б. Д. Гаврилишин, А. С. Гальчинський, В. М. Гесць [та ін.]. – К. : Академія, 2002. – Т. 3 – 952 с.
9. Кириленко О. П. Фінанси [Текст] : навч. посібн. / О. П. Кириленко. – Тернопіль : ЦМДС, 1998. – 379 с.
10. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент [Текст] : навч. посібн. / Г. Г. Кірейцев – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : ЦУЛ, 2002. – 495 [1] с.
11. Ковалюк О. М. Методологічні основи фінансового механізму [Текст] / О. М. Ковалюк // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 51-59.
12. Ковалюк О. М. Фінансовий механізм економіки України [Текст] / О. М. Ковалюк // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 22-28.
13. Колотій В. М. Специфіка ринку державних закупівель [Текст] / В. М. Колотій // Формування ринкових відносин в Україні. – 2003. – № 3. – С. 24-27.
14. Колчина Н. В. Финансы предприятий [Текст] / Н. В. Колчина. – М. : Финансы, ЮНИТИ, 1998. – 361 с.
15. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України : монографія [Текст] / М. І. Крупка. – Львів : Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2001. – 607 с.
16. Львовчкін С. В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання [Текст] / С.В. Львовчкін // Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 25-33.
17. Малый экономический словарь [Текст] / за ред. А. Н. Азрилияна. – М. : Институт новой экономики, 2000. – 1088 с.
18. Мельник Т. М. Особливості фінансово-економічного механізму діяльності підприємств фармацевтичної галузі [Текст] / Т. М. Мельник, В. М. Кремень // Вісник Української академії банківської справи. – 2005. – № 2. – С. 22-28.
19. Москаленко В. П. Развитие финансово-экономического механизма на предприятии [Текст] : для студентов экономических специальностей всех форм обучения : курс лекций / В. П. Москаленко, О. В. Шипунова. – Сумы : Мрия-1ЛТД; УАБД, 2003. – 106 с.

20. Мостенська Т. Л. Економічний механізм формування і ефективного функціонування молочної промисловості України [Текст] : дис. ... д-ра екон. наук: 08.07.02 / Мостенська Тетяна Леонідівна. – Київ, 2001. – 169 с.
21. Нетяжук М. В. Економічні механізми в ринкових умовах [Текст] / М. В. Нетяжук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 3. – С. 18-21.
22. Никольский П. С. Финансы в системе хозяйственного механизма управления промышленностью [Текст] / П. С. Никольский. – М. : Финансы и статистика, 1982. – 160 с.
23. Новий тлумачний словник української мови [Текст] : у 3-х т. / [В. В. Яременко, О. М. Сліпушко]. – К. : АКОНТІ, 2006. – Т. 2 – 926 с.
24. Ожегов С. И. Словарь русского языка [Текст] / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – [18-е изд.]. – М. : Рус. яз., 1987. – 797 с.
25. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія) [Текст] : навч. посібн. / В. М. Опарін. – К. : 2002. – 240 с.
26. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь [Текст] / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовський, О. Б. Стародубцева. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 496 с.
27. Сенчагов В. К. Финансовый механизм и его роль в повышении эффективности производства [Текст] : учебник / В. К. Сенчагов. – М. : Финансы, 1979. – 210 с.
28. Теория управления социалистическим производством [Текст] : учебник для студентов эконом. спец. / О. В. Козлова. – М. : Экономика, 1979. – 368 с.
29. Теория финансов [Текст] : учебн. пособ. / Н. Е. Заяц, М. К. Фисенко, Т. Е. Бондар [и др.]. – [2-е изд.]. – Мн. : Высш. шк., 1998. – 368 с.
30. Ткаченко Н. Б. Управління державними закупівлями [Текст] : монографія / Н. Б. Ткаченко. – К. : Книга, 2007. – 296 с.
31. Феррианц Ян. Хозяйственный механизм и экономия времени [Текст] / Ян Феррианц. – М. : Экономика, 1987. – 191 с.
32. Фінанси (теоретичні основи) [Текст] : підручник / [Грідчина М. В., Захожа В. Б., Осипчук Л. Л. та ін.] ; за ред. М. В. Грідчиної, В. Б. Захожая. – К. : МАУП, 2002. – 358 [4] с.
33. Фінанси [Текст] : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / [О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн, А. А. Славкова]. – 2-е вид., переробл. і доповн. – К. : КНЕУ, 2003. – 387 с.
34. Фінанси підприємств [Текст] : підручник / А. М. Поддєрьогін, Л. Д. Буряк, Г. Г. Нам. – К. : КНЕУ, 2005. – 546 с.
35. Цивільний кодекс України: станом на 12 квітня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.
36. Шеремет А. Д. Финансы предприятий [Текст] : учебн. пособ. / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 343 с.

Summary

In the article theoretical bases of financial-economic mechanism of government purchases are examined. The construction of this mechanism has been grounded by an author, basic constituents of the mechanism and intercommunication between them have been determined. Financial-economic mechanism executes the functions of regulation, providing and control after the effective use of state facilities.

Отримано 25.09.2008

Пінькас, Г.І. Обґрунтування та побудова фінансово-економічного механізму державних закупівель [Текст] / Г.І. Пінькас // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. - Суми: УАБС НБУ, 2008. - Вип. 23. - С. 363-377.